

Rapatun lämmitysuunun uusintamaalaus

Miten kannattaisi menetellä, kun muuri on käsitelty kiiltävällä modernilla maalilla ja haluttaisiin palata takaisin kalkkimaaliin tai muuhun mattapintaiseen maaliin? Kiiltävä maali ei irtoa rappauksen päältä millään. Oliko maalin poistoon järkeviä tapoja, vai onko koko rappaus hakattava pois?

Savitiilistä muuratut lämmitysuunit – joita kutsutaan kotoisasti myös muureiksi – saattoivat olla aikoinaan kalkkilaastilla slammatuja. Laasti oli siis sivelty karkealla ”manillasudilla” ja pinta viimeistely liima- tai kalkkimaalilla.

Myöhemmissä remonteissa, ellei jo alun perinkin, muurin pinta on voitu rapata sileäksi jo ennen maalausta ja käsitellä sitten öljymaalilla.

Tasainen rappauspinta on saatettu maalaustyön yhteydessä myös ”spaklata” tasaiseksi ja maalata jopa kiiltävällä lakkaöljymaalilla tai 1950-luvulta alkaen korkeakiiltoisella alkydilakkamaalilla.

Uunin taakse muuratut palomuurit rapattiin lähes aina sileiksi ja maalattiin liima- tai öljymaalilla, 1960-luvulta alkaen myös lateksi-maalilla.

Kakluunimaista kauneutta ja käytännöllisyyttä

Kiiltävän maalipinnan avulla on ehkä yritetty jäljitellä lasitetun kaakelin sileyttä. Joskus uunin pintaan on voitu tehdä marmorimukailua. Kiiltävää maalipintaa on pidetty tarkoituksenmukaisena myös siksi, että mahdolliset savuvauriot ja savupeltien urista valuneen veden jättämät jäljet saatiin helposti puhdistetuksi.

Ehjiä maalipintoja ei yleensäkään pidä lähteä turhaan poistamaan. Vuosikymmeniä säilyneet rappaukset ja maalaukset ovat todennäköisesti vaatineet tekijältään paljon työtä ja osaamista. Ne voivat myös omalta osaltaan kertoa jotain rakennuksen historiasta.

Kannattaa siis välttää ehjien maalipintojen poistamista ja tyytyä mieluummin johonkin helpompaan ’valkaisumenetelmään’, vaikka siinä käytetyt materiaalit eivät vastaisikaan koostumukseltaan täysin alkuperäisiä.

← Maalarimestari Joonas Järvelä työssään vuonna 1933. Kuva: Valokuvaamo Pietinen. Museovirasto, Historian kuvakokoelma.

Mattapintaa maalaamalla

Kiiltävästä ja kiinteästä maali-pinnasta voi niin halutessaan saada melko helposti myös täysin himmeän, samettimaisen. Esikäsitelyksi suositellaan maalipinnan pesemistä vaikkapa perinteiseen tapaan kidesoodaliuoksella; liuoksen käyttö vaatii huolellista huuhtelua puhtaalla vedellä. Pinnan kuivuttua se voidaan maalata täys-himmeällä öljymaalilla. Maali hangataan harjassiveltimellä ja tasoitetaan telalla.

Oikean ”seinähimmeän” valmistaminen ei ennenkään ollut aivan yksinkertaista. Tunnettu maali-tehtailija J. Järvelä totesi vuonna 1946 laatimassaan oppikirjassa, että ainakin toistaiseksi paras himmeä öljymaali voitiin valmistaa vain kiinanpuuöljystä.

Kohtuullisen hyvän omatekoisen seinähimmeän saattoi hänen mukaansa saada myös sekoitamalla pellavaöljyyn ohennusainetta, kuiviketta ja väri jauheita. Pitemmän ajan kuluttua siitäkin tuli kyllä himmeä. Järvelä kuitenkin varoitti, että ”harjastöpäimellä” töpättynä tällaisesta pinnasta tuli karkea, kun sen sijaan kiinanpuuöljystä valmistetusta himmeästä tuli sametin-pehmeä.

Perinteisten sisäöljymaalien ongelmana on kuitenkin pidetty aikojen kuluessa tapahtuvaa öljyn kellastumista. Yhdeksi maalaus-ratkaisuksi voisikin ehdottaa öljypohjaisia temperamaaleja tai muita vastaavia kasviöljyperustaisia sisämaaleja. Niitä saa nykyisin valmiina, ja niiden sanotaan olevan täysin kellastumattomia.

Silikaattimaali

Aiemmin maalatun rappauspinnan päälle saattaisivat soveltua myös niin kutsutut sisäsilikaattimaalit. Valmistajien antamien tietojen mukaan kyseessä on hengittävä ja täysin muoviton maalityyppi, joka sopii hyvin esimerkiksi betoni- ja rappauspintaisten kellaritilojen maalaukseen. Hengittävydestä ei tosin tässä tapauksessa liene suurtakaan hyötyä, koska pohjana on tiivis alkydimaali, mutta eihän siitä haittaakaan ole.

Slammattua karheutta

Varteenotettava käsittelyvaihtoehto on sementtipohjaisilla laasteilla tehtävä ohutrappaus. Vanha maalipinta on tässäkin tapauksessa ensin puhdistettava ja karhennettava.

Ensimmäinen laastikerros voitaisiin tehdä nykyaikaisella ohutrappauslaastilla, joka sisältää sementin lisäksi myös jotain liimaainetta. Laasti levitetään teräshiertimellä tai teräskärkilastalla voimakkaasti painaen.

Seuraavana päivänä rappaus on mahdollista jatkaa sitten antiikkilaastilla. Pinta viimeistellään karkealla harjalla slammaten.

Irtonaiset rappaukset

Jos vanhassa rappauksessa on useita halkeamia ja se tuntuu koputeltaessa olevan paikoin irti muurista, rappaus kannattaa yleensä poistaa kokonaan. Sähköinen monitoimityökalu helpottaa työtä, mutta todennäköisesti se

onnistuu myös vasaralla, taltalla, petkeleellä ja jäykällä teräslastalla. Rappauksen poiston jälkeen muuripinnalle voi sitten tehdä perinteisen kalkkirappauksen ja kalkkimaalauksen.

Nykyajan hienouksista

Edellä mainitut kalkki, sementti ja silikaatti kuuluvat kaikki mineraaliperustaisiin sideaineisiin. Niitä on käytetty sekä sisä- että ulkopuolisten kiviainespintojen maalaamiseen jo silloin, kun alkydi- ja akrylaattimaaleista ei ollut vielä mitään tietoa.

1900-luvun loppupuolella maalikemistit onnistuivat kehittämään myös maalaustelalla levitettävän koristepinnoitteen, jolla sai helposti aikaan rappaukselta näyttäviä rosopintoja lähes kaikille alustoille.

Nämä lateksiperustaiset tuotteet kannattaa unohtaa vanhan lämmitysuunin pinnoituksessa – ja erityisesti silloin, kun muiltakin osin pyritään palaamaan täysin muovittomiin pintakäsittelyvaihtoehtoihin.

Jos maalin ja rappauksen poistaminen osoittautuu ainoaksi järkeväksi vaihtoehdoksi, voisi olla hyvä jättää muurin kylkeen seuraavien sukupolvien tiedoksi pieni fragmentti eli malli siitä, millainen poistettu rappaus- ja maalipinta oli. Sitä tutkimalla voi myöhempien aikojen entisöijä löytää dokumentin uunin historiasta.

Jaakko Lainio